

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich	4
I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich w czwartym kwartale 2013 r.	4
II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego lub zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.....	6
<i>Mirostaw Zborowski przeciwko Polsce – skargi nr 72932/12 i 46307/09.....</i>	6
III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz.....	8
<i>Stobik przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 19 listopada 2013 r., skarga nr 23352/09 (kluczowe zagadnienia: prawo do bezstronnego sądu, prawo do rzetelnego procesu, ochrona swobody wypowiedzi, prawo do skutecznego środka odwoławczego)</i>	8
<i>Bożenna Kołaczyk i Maciej Kwiatkowski przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 22 października 2013 r., skarga nr 34215/11 (kluczowe zagadnienia: prawo do życia, zakres obowiązków państwa w przypadku śmierci osoby wskutek niewłaściwej opieki medycznej, proceduralne obowiązki państwa, art. 2 Konwencji)</i>	10
All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy	13
<i>Bandaletov przeciwko Ukrainie – wyrok Trybunału z dnia 31 października 2013 r., skarga nr 23180/06 (kluczowe zagadnienia: zastosowanie „doktryny Salduz”, prawo oskarżonego do posiadania obrońcy, art. 6 Konwencji)</i>	13
<i>E. B. przeciwko Austrii – wyrok Trybunału z dnia 7 listopada 2013 r., skargi nr 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07, 48779/07 (kluczowe zagadnienia: prawo do prywatności, przechowywanie danych o karalności osób mimo stwierdzenia, że podstawa prawna ich skazania (za homoseksualne współżycie z osobami poniżej wieku przyzwolenia) ma charakter dyskryminujący)</i>	15
WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENIŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 października – 31 grudnia 2013 r.....	20
CZEŚĆ B BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną.....	22
<i>Sprawa C-60/12 – wyrok Trybunału Sprawiedliwości (Wielka Izba) z dnia 14 listopada 2013 r., wydany wskutek pytania prejudycjalnego Sąd Apelacyjny w Pradze (Vrchni soud v Praze) z dnia 7 lutego 2012</i>	

<p><i>r. w postępowaniu dotyczącym wykonania w Republice Czeskiej orzeczenia nakładającego karę pieniężną na Mariána Baláža (kluczowe zagadnienia: wykładnia decyzji ramowej w sprawie wzajemnego uznawania kar o charakterze pieniężnym; pojęcie „sąd właściwy w sprawach karnych” użyte w art. 1 lit. a (iii) decyzji ramowej 2005/214/WSiSW).</i></p>	22
<p><i>Sprawa C-224/13 – postanowienie Trybunału Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2013 r., w sprawie pytania prejudycjalnego Tribunale di Cagliari (Włochy) przedłożonego dnia 26 kwietnia 2013 r. w toku postępowania karnego przeciwko Sergio Alfonso Lorrai (zagadnienia kluczowe: zakres kognicji TSUE do dokonywania wykładni Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; Karta Praw Podstawowych)</i></p>	26
<p>BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez TSUE dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych</p>	27
<p><i>Sprawa C-481/13 – wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Oberlandesgericht Bamberg (Niemcy) w dniu 9 września 2013 r. w toku postępowania karnego przeciwko Mohammadowi Feroozowi Qurbanemu.</i></p>	27
<p><i>Nowe akty prawne i projekty aktów prawnych Unii Europejskiej w obszarze Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych</i></p>	27
<p>PIŚMIENICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 października – 31 grudnia 2013 r.</p>	28

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich w czwartym kwartale 2013 r.

W okresie od dnia 1 października do dnia 31 grudnia 2013 r. Trybunał ogłosił jedynie 6 wyroków w sprawach polskich, z czego 2 dotyczyły wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych:

- W sprawie *Wereda przeciwko Polsce* (wyrok z dnia 26 listopada 2013 r.) Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji (z powodu zwolnienia skarżącego z aresztu śledczego dwa dni po dacie uchylenia stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania przez Sąd Najwyższy) i brak naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji (uznając, że tymczasowe aresztowanie skarżącego nie było nadmiernie przewlekłe).
- W drugim wyroku wydanym w sprawie *El Kashif przeciwko Polsce* (z dnia 19 listopada 2013 r.) Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji oraz art. 5 ust. 3 Konwencji. Pierwsze z wymienionych naruszeń Konwencji zostało spowodowane zastosowaniem tymczasowego aresztowania wobec skarżącego w toku postępowania karnoskarbowego (dotyczącej występku karnoskarbowego z art. 108 k.k.s.). Najpierw skarżący został skazany wyrokiem nakazowym na grzywnę. Wskutek jego sprzeciwu wobec wyroku nakazowego sprawa została skierowana na rozprawę, na którą dwukrotnie nie stawiał się prawidłowo wezwany oskarżony. Trybunał uznał jednak, że tymczasowe aresztowanie skarżącego było arbitralne. Stwierdził bowiem, że:

„1. [...] Trybunał zauważa w szczególności, że zgodnie z artykułem 75 § 2 k.p.k. sąd mógł postanowić o doprowadzeniu skarżącego na rozprawę przez policję. Oprócz tego artykuł 257 k.p.k. [...] nakłada na sąd obowiązek wcześniejszego rozważenia zastosowania łagodniejszego, niż pozbawienie wolności, środka oraz w przypadku, gdy postanowi jednak o zastosowaniu ostatniego z wymienionych środków, przedstawienia powodów uzasadniających aresztowanie.”

Drugie naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji wynikało z niedoprowadzenia oskarżonego do sądu niezwłocznie po zatrzymaniu go wskutek wykonania listu gończego. Skarżący został zwolniony po 16 dni od dnia zatrzymania.

Ponieważ oba ww. wyroki zostały przetłumaczone na język polski², nie będą omawiane w dalszej części Przeglądu.

W tym samym czasie (1 października – 31 grudnia 2013 r.) Trybunał wydał 53 decyzje w sprawach polskich, z czego 26 dotyczyło szeroko rozumianej problematyki wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Spośród tych 26 decyzji dwie (o skreśleniu spraw z listy skarg) zapadły z przyczyn formalnych – skarżący zaprzestali bowiem popierania skargi (nie odpowiadali na listy Kancelarii Trybunału).

² Oba wyroki są dostępne pod adresem:

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>

Najwięcej decyzji o skreśleniu spraw z listy skarg zostało wydanych wskutek zaaprobowania przez Trybunał ugód lub jednostronnych deklaracji rządu złożonych w postępowaniach dotyczących zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji z powodu niezapewnienia skarżącym odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania. Trybunał zakończył w ten sposób postępowanie strasburskie w 14 sprawach a rząd zobowiązał się wypłacić wszystkim skarżącym łącznie 183.400 zł (najwyższa kwota uzgodnionego zadośćuczynienia wyniosła 27.700 zł, najniższa zaś – 6.000 zł). W jednej z decyzji dotyczących zarzutu nieodpowiednich warunków bytowych odbywania kary pozbawienia wolności Trybunał uznał za niedopuszczalny zarzut niezapewnienia skarżącemu diety wegetariańskiej w zakładzie karnym. Trybunał orzekł bowiem, że żądanie diety wegetariańskiej nie było uzasadnione powołaniem się na przekonania skarżącego a raczej odwołaniem się do walorów zdrowotnych takiego sposobu odżywiania (*Szwed przeciwko Polsce*, decyzja z dnia 5 grudnia 2013 r., skarga nr 36646/09).

Trzy kolejne decyzje Trybunału dotyczyły zatwierdzenia ugody lub jednostronnej deklaracji rządu w sprawach dotyczących zarzutu przewlekłości postępowania karnego i/lub zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania. Rząd zobowiązał się wypłacić tym skarżącym odpowiednio 13.500 zł (sprawa dotyczyła przewlekłości postępowania), 11.000 zł (sprawa dotyczyła zarzutu zarówno przewlekłości postępowania karnego, jak i tymczasowego aresztowania) oraz 8.000 zł (w sprawie dotyczącej zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania).

Pozostałych siedem decyzji o skreśleniu spraw z listy skarg lub o ich niedopuszczalności dotyczyło następujących zarzutów:

- naruszenia art. 3 Konwencji z powodu zastosowania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonej, która była w zaawansowanej ciąży a następnie przeprowadzania wobec niej czynności procesowych (przesłuchania) w okresie porodu (decyzja z dnia 22 października 2013 r. w sprawie *M. S.-D. i I. D. przeciwko Polsce*, skarga nr 32420/07); w tej sprawie Trybunał zaaprobował jednostronną deklarację rządu, zgodnie z którą skarżącemu wypłacono kwotę 40.000 zł.
- naruszenia art. 8 Konwencji z powodu odmowy widzenia z żoną tymczasowo aresztowaną i nowo narodzonym dzieckiem, które przyszło na świat w areszcie śledczym (decyzja z dnia 22 października 2013 r. w sprawie *Dziedzic przeciwko Polsce*, skarga nr 62637/11); w tej sprawie Trybunał zaaprobował jednostronną deklarację rządu, zgodnie z którą skarżącemu wypłacono kwotę 15.000 zł.
- naruszenia art. 2 Konwencji z powodu niezapewnienia A. K. odpowiedniej opieki medycznej w czasie porodu, co zdaniem skarżących (matki oraz męża A. K.) doprowadziło najpierw do urodzenia przez A. K. nieżywego syna, a następnie do jej śmierci. Trybunał uznał skargę za oczywiście bezzasadną (decyzja z dnia 22 października 2013 r. w sprawie *Bożenna Kołaczyk i Maciej Kwiatkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 34215/11). Sprawa została omówiona w dalszej części *Przeglądu*.
- naruszenia art. 6 Konwencji z powodu orzekania przez asesora w sprawie o znieśławienie; ponadto skarżący przedstawił w sprawie zarzut naruszenia art. 10 Konwencji (*Stobik przeciwko Polsce*, decyzja z dnia 19 listopada 2013 r., skarga nr 23352/09). Sprawa została omówiona w dalszej części *Przeglądu*.
- naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu niezapewnienia dostępu do akt postępowania przygotowawczego tymczasowo aresztowanemu podejrzanemu i jego obrońcy (sprawa *Jankowski przeciwko Polsce*, decyzja z dnia 5 grudnia 2013 r., skarga nr 25049/12); Trybunał zaaprobował jednostronną deklarację rządu, który zobowiązał się wypłacić skarżącemu 5.000 zł zadośćuczynienia.

- naruszenia art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji z powodu oczekiwania w areszcie śledczym, bez dostępu do odpowiedniego leczenia psychiatrycznego, na przyjęcie do kliniki psychiatrycznej (niestety ze względu na lakoniczność decyzji o skreśleniu sprawy z listy skarg nie jestem w stanie bliżej przedstawić okoliczności faktycznych tej sprawy (*Czarniecki przeciwko Polsce*, decyzja z dnia 8 października 2013 r., skarga nr 23456/12); w tej sprawie doszło do zawarcia ugody, zgodnie z którą rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu 15.000 zł.
- naruszenia art. 10 Konwencji z powodu wydania wobec skarżącego wyroku skazującego za odmowę opublikowania sprostowania (*Kopeć przeciwko Polsce*, decyzja z dnia 19 listopada 2013 r., skarga nr 34681/10); w tej sprawie doszło do zawarcia ugody, na podstawie której rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu 18.000 zł.

II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzecniczej Sądu Najwyższego lub zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Mirosław Zborowski przeciwko Polsce – skargi nr 72932/12 i 46307/09³

Skarżący już trzykrotnie uzyskał korzystne dla siebie wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W 2006 roku Trybunał stwierdził naruszenie jego prawa do wolności osobistej przez zbyt długotrwałe i nieuzasadnione stosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania (skarga nr 13532/03, wyrok z dnia 31 października 2006 r.). W 2008 roku Trybunał w drugim wyroku orzekł naruszenie jego prawa do prywatności przez cenzurowanie korespondencji skarżącego z jego obrońcą, organami państwowymi oraz kancelarią Trybunału (skarga nr 45133/06, wyrok z dnia 15 stycznia 2008 r.). Trzeci wyrok wobec skarżącego zapadł dnia 22 kwietnia 2008 r. Trybunał stwierdził w nim naruszenie art. 8 Konwencji w powodu cenzurowania korespondencji skarżącego z jego obrońcą w okresie od dnia 5 lutego do dnia 17 października 2001 r. (skarga nr 39519/05).

Od 2001 roku wobec skarżącego, który był radcą prawnym, prowadzono postępowanie karne w sprawie o liczne oszustwa. W pierwszej instancji w sprawie tej orzekł Sąd Rejonowy w Szamotułach. Pierwszy nieprawomocny wyrok skazujący został wydany wobec skarżącego dnia 23 kwietnia 2004 r. Po uchyleniu tego wyroku przez Sąd Okręgowy w Poznaniu, dnia 26 czerwca 2007 r. Sąd Rejonowy w Szamotułach, orzekając w składzie jednego asesora i dwóch ławników, wydał ponownie wyrok skazujący skarżącego.

W październiku 2007 roku sąd orzekający w pierwszej instancji postanowił o zawieszeniu skarżącego w prawie do wykonywania zawodu radcy prawnego. Zażalenie na to postanowienie rozpoznawał Sąd Okręgowy w Poznaniu. W składzie tego sądu zasiadali sędziowie: B. Z., G. N. i Z. P. W uzasadnieniu postanowienia sądu odwoławczego znalazło się stwierdzenie, że skarżący „przy popełnianiu przestępstw wykorzystywał wiedzę jako prawnik i radca prawny, nadużył zaufania...”.

Sędziowie BZ i GN zasiadli następnie w składzie sądu, który w instancji odwoławczej rozpoznawał apelację skarżącego od wyroku z dnia 26 czerwca 2007 r. Wniosek skarżącego o wyłączenie sędziów BZ i GN ze skła-

³ Opis stanu faktycznego zreferowany na podstawie informacji dostępnej pod adresem:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{\"fulltext\": \"Zborowski\", \"itemid\": \"001-144074\"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{\)

du orzekającego został oddalony. Podobnie Sąd Okręgowy w Poznaniu nie uwzględnił wniosku skarżącego o wyłączenie od orzekania wszystkich sędziów Sądu Okręgowego w Poznaniu ze względu na to, że Prezes tego sądu został pozwany przez skarżącego w sprawie cywilnej o odszkodowanie. Ponadto skarżący bezskutecznie domagał się wyłączenia od orzekania sędzi BZ również z tego powodu, że wcześniej decydowała ona o przedłużeniu stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania.

Dnia 24 października 2007 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. Kasacja skarżącego od tego wyroku została rozpoznana dnia 14 stycznia 2010 r. Sąd Najwyższy uchylił wyrok sądu odwoławczego uznając za słuszny zarzut naruszenia art. 41 § 1 k.p.k. w zw. z art. 42 § 1 k.p.k., przez niesłuszne oddalenie wniosku skarżącego o wyłączenie sędziów B. Z. i G. N., którzy w uzasadnieniu postanowienia o utrzymaniu w mocy postanowienia w przedmiocie środka zapobiegawczego wyrazili pogląd o popełnieniu przez skarżącego zarzucanych mu czynów.

Dnia 9 marca 2011 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu wydał wyrok, którym utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. Sąd uznał, że udział asesora w składzie orzekającym w pierwszej instancji był zgodny z regułami procesowymi. Skarżący wniósł kasację od tego wyroku, w której zarzucił m.in. nieprawidłowe wyznaczenie składu orzekającego w sądzie odwoławczym (z naruszeniem art. 351 § 1 k.p.k.) oraz niesłuszne nieuwzględnienie przez sąd odwoławczy jego zarzutu dotyczącego udziału asesora w składzie orzekającym w pierwszej instancji. Sąd Najwyższy rozpoznął tę kasację dnia 17 maja 2012 r. wydając wyrok, w którym uchylił wyrok sądu odwoławczego jedynie w odniesieniu do jednego rozstrzygnięcia (było to spowodowane zmianą prawa karnego materialnego na korzyść oskarżonego). Sąd Najwyższy uznał za bezzasadne zarzuty skarżącego dotyczące wyznaczenia składu orzekającego, jak również orzekania w pierwszej instancji przez asesora.

Od ponownego wyroku sądu odwoławczego skarżący ponownie wniósł kasację, która została oddalona jako oczywiście bezzasadna dnia 10 grudnia 2013 r.

Skarżący skierował do Trybunału dwie skargi. W pierwszej podniósł zarzut naruszenia art. 5 ust. 5 Konwencji z powodu braku krajowej drogi prawnej dochodzenia odszkodowania za nadmiernie długotrwałe i, w rezultacie, niesłuszne tymczasowe aresztowanie. Twierdził mianowicie, że podstawa prawna domagania się odszkodowania przewidziana w art. 552 k.p.k., jak również w art. 417¹ § 3 k.c. nie obejmuje jego sytuacji prawnej, czyli stosowania tymczasowego aresztowania przez zbyt długi okres czasu. Drugi zarzut skarżącego dotyczył naruszenia prawa do sądu niezależnego z powodu orzekania w jego sprawie przez asesora.

W drugiej skardze skarżący stwierdził, że asesor orzekający w jego sprawie w pierwszej instancji nie był niezależny, gdyż 37 % uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji wydanego w ponownym postępowaniu zostało skopiowane z pierwszego wyroku wydanego w pierwszym postępowaniu.

Skarżący podniósł też zarzut naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji z tego powodu, że został zwolniony z aresztu śledczego dopiero dnia 18 stycznia 2010 r., podczas gdy Sąd Najwyższy zdecydował o uchyleniu wobec niego tymczasowego aresztowania dnia 14 stycznia 2010 r.

Europejski Trybunał Praw Człowieka skierował do rządu 4 pytania:

- 1) czy sąd orzekający w sprawie skarżącego w pierwszej instancji, w składzie którego zasiadał asesor, był niezależny w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji;
- 2) czy pozbawienie skarżącego wolności w dniach od 14 do 18 stycznia 2010 r. naruszało art. 5 ust. 1 Konwencji;
- 3) czy skarżący mógł zrealizować prawo do odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie, jak tego wymaga art. 5 ust. 5 Konwencji, w odniesieniu do okresu stosowania tego środka zapobiegaw-

czego od dnia 18 stycznia 2001 r. do dnia 23 kwietnia 2004 r. (tj. w okresie, którego dotyczył wyrok ETPCz w sprawie nr 13532/03);

- 4) czy skarżący wyczerpał krajowe środki odwoławcze w odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 5 ust. 5 Konwencji.

Postępowanie w tej sprawie toczy się obecnie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz

Stobik przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 19 listopada 2013 r., skarga nr 23352/09 (kluczowe zagadnienia: prawo do bezstronnego sądu, prawo do rzetelnego procesu, ochrona swobody wypowiedzi, prawo do skutecznego środka odwoławczego)

Znaczenie orzeczenia dla praktyki wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Omówiona poniżej decyzja ETPCz to kolejne orzeczenie strasburskie, w którym Trybunał uznaje za zgodną z art. 10 Konwencji prawnokarną ingerencję w swobodę wypowiedzi skarżących wówczas, gdy w pismach procesowych atakują oni sąd znieważającymi lub zniesławiającymi treściami. Jak słusznie podkreślił Trybunał, **jeżeli wyłącznym celem wypowiedzi jest znieważenie sądu lub sędziego to ukaranie autora wypowiedzi proporcjonalną sankcją karną nie będzie stanowiło naruszenia art. 10 Konwencji**. Podobne stanowisko zostało wyrażone we wcześniejszych orzeczeniach wydanych w sprawach polskich (por. m. in.: wyrok z dnia 24 lipca 2012 r. w sprawie *Łopuch przeciwko Polsce*, skarga nr 43587/09).

1. Stan faktyczny sprawy

Pierwsze postępowanie karne prowadzone przeciwko skarżącemu

Dnia 11 stycznia 2006 r. Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, w składzie jednego sędziego (D. L.) skazał skarżącego za znieważenie asesora T. J. Skarżący odwołał się od tego wyroku dnia 22 marca 2006 r. W apelacji znalazły się stwierdzenia zniesławiające sędzię D. L. Skarżący napisał m.in., że sędzia D. L. wydała wyrok na zlecenie, oparty na fałszywych przesłankach i będący wynikiem działalności przestępczej. Twierdził też, że sędzia jest „przestępcą ukrywającym się za patologicznym immunitetem i togą sędziego”, które służą tym samym celom, co kominiarka u gangstera. Zarzucił sędzi popelnienie przestępstwa z art. 231 k.k. Ponadto skarżący stwierdził, że większość sędziów i kuratorów powinna być powieszona i na tym winna polegać reforma sądownictwa. W apelacji znalazło się także stwierdzenie, że sędziowie, jeżeli byliby opłacani, to byliby gotowi rozstrzygać sprawy ze swastyką na rękach.

Dnia 22 listopada 2006 r. Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej uchylił wyrok skazujący sądu pierwszej instancji ze względu na niezapewnienie oskarżonemu prawa do obrony. Sąd ustalił, że skarżącemu nie został doręczony odpis aktu oskarżenia. Postępowanie karne wobec skarżącego zostało następnie umorzone przez sąd pierwszej instancji.

Apelacja skarżącego zawierająca ww. treści została przekazana do Prokuratury Okręgowej w Bielsku-Białej, która wszczęła w tej sprawie postępowanie przygotowawcze. Dnia 21 maja 2007 r. skarżącemu postawiono

zarzut nieważenia funkcjonariusza państwowego (art. 226 § 1 k.k.) a następnie wniesiony został do sądu akt oskarżenia przeciwko skarżącemu. W toku rozprawy skarżący nie przyznawał się do winy i twierdził, że pod pojęciem przestępczej działalności sędziego rozumiał niedoręczenie mu aktu oskarżenia. Sąd zmienił kwalifikację prawną czynu ze znieważenia funkcjonariusza państwowego na zniesławienie (art. 212 § k.k.). Sprawa toczyła się jednak dalej w trybie publicznoskargowym, gdyż prokurator postanowił nadal popierać oskarżenie w sprawie prywatnoskargowej.

Dnia 10 czerwca 2008 r. sąd skazał skarżącego na karę 2 miesięcy ograniczenia wolności (20 godzin prac społecznych miesięcznie) i nakazał przeproszenie sędzi D. L. Skarżący bezskutecznie odwoływał się od tego wyroku.

Drugie postępowanie karne prowadzone przeciwko skarżącemu

Dnia 6 stycznia 2006 r. Prezes Sądu Rejonowego w Pszczynie złożył zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez skarżącego, polegającego na zamieszczeniu treści znieważających w uzasadnieniach środków odwoławczych wnoszonych do tego sądu. Treści znieważające dotyczyły sędziów, prokuratorów i kuratorów pracujących w okręgu tego sądu. Dnia 28 maja 2008 r. Sąd Rejonowy w Tychach w składzie jednego sędziego (asesora) skazał skarżącego na karę 4 miesięcy ograniczenia wolności (20 godzin pracy społecznej miesięcznie) oraz obciążył kosztami postępowania. Również to postępowanie toczyło się w trybie publicznoskargowym, gdyż po zmianie kwalifikacji prawnej (z przestępstwa przewidzianego w art. 226 § 1 k.k. na znieważenie z art. 216 § 1 k.k.) prokurator zdecydował się popierać oskarżenie na podstawie art. 60 § 1 k.p.k.

Trzecie postępowanie karne prowadzone przeciwko skarżącemu

Dnia 19 maja 2008 r. skarżący został skazany za znieważenie. Następnie skarżący bezskutecznie wnioskował o przywrócenie terminu zawitego do wniesienia apelacji od tego wyroku.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu osądzenia jego spraw przez asesorów, którzy nie spełniali kryteriów „sądu niezawisłego i niezależnego”. Ponadto skarżący zarzucił naruszenie art. 7, 10 i 14 Konwencji wskutek skazania go za zniesławienie sędziego D. L. oraz z powodu wydania wobec niego wyroku skazującego za znieważenie w drugim z omówionych powyżej postępowań. Kolejne zarzuty skarżącego dotyczyły naruszenia art. 6 i art. 13 Konwencji z powodu nierzetelności drugiego i trzeciego postępowania.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

W odniesieniu do pierwszego zarzutu skarżącego rząd przedłożył Trybunałowi jednostronną deklarację, w której przyznał naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji. Podobnie jak w wielu innych sprawach dotyczących orzekania przez asesorów, rząd zwrócił się do Trybunału o stwierdzenie, że samo przyznanie naruszenia, bez wypłaty zadośćuczynienia, stanowi wystarczającą przesłankę do skreślenia sprawy z listy skarg. Pomimo braku zgody skarżącego, Trybunał zaaprobował jednostronną deklarację rządu i zdecydował o skreśleniu sprawy z listy skarg w odniesieniu do tego zarzutu.

W odniesieniu do drugiego zarzutu skarżącego, Trybunał zdecydował o rozpoznaniu go na gruncie art. 10 Konwencji. Skarżący argumentował, że został skazany za zniesławienie (w pierwszym postępowaniu) oraz za znieważenie (w drugim postępowaniu) pomimo niezłożenia stosownej skargi przez pokrzywdzonych, którzy nie zostali nawet przesłuchani w toku tych postępowań.

Trybunał nie miał wątpliwości, że ingerencja w prawo skarżącego do swobody wypowiedzi wskutek wydania wyroków skazujących w obu sprawach była „przewidziana przez prawo” w rozumieniu art. 10 ust. 2 Konwencji (mianowicie odpowiednio w art. 212 i 216 kodeksu karnego). Była ponadto podjęta w celu godnym ochrony, dla „zagwarantowania powagi i bezstronności władzy sądowej”.

Oceniając, czy ingerencja w prawo skarżącego do swobody wypowiedzi była konieczna w społeczeństwie demokratycznym Trybunał przypomniał, że sądy, jako gwaranci sprawiedliwości, pełniący rolę fundamentalną w państwie prawa, powinny korzystać z zaufania społecznego. Muszą być zatem chronione przed destruktywnymi i nieuzasadnionymi atakami. Sędziowie są zobowiązani do dyskrecji, która niejednokrotnie nie pozwala im na prowadzenie aktywnej polemiki z krytyką kierowaną przeciwko nim. Sądy, podobnie jak inne organy władzy publicznej, nie są wyjęte spod krytyki lub publicznej oceny. Jednak należy przeprowadzić jednoznaczne rozróżnienie pomiędzy krytyką a znieważeniem. **Jeżeli wyłącznym celem wypowiedzi jest znieważenie sądu lub sędziego to ukaranie autora wypowiedzi proporcjonalną sankcją karną nie będzie stanowiło naruszenia art. 10 Konwencji.**

W odniesieniu do skazania skarżącego za zniesławienie w sprawie objętej pierwszym postępowaniem, Trybunał podkreślił, że wypowiedzi skarżącego były bardzo napastliwe (*offensive*) i nie mogą być usprawiedliwione faktem, że sędzia D. L. naruszyła prawa skarżącego w toku procesu. Trybunał zwrócił uwagę na potrzebę rozróżnienia oświadczeń nakierowanych na obronę interesu uczestnika postępowania i tych, które zmierzają wyłącznie do poniżenia osoby. Zdaniem Trybunału sięgnięcie przez skarżącego do poniżających sędziego D. L. określeń nie było konieczne dla realizacji jego praw w toku postępowania karnego. Ponadto kara orzeczona wobec skarżącego nie była nazbyt dolegliwa.

Skazanie skarżącego w drugim postępowaniu było w pełni uprawnione i proporcjonalne, gdyż jedynym celem wypowiedzi skarżącego był nieuzasadniony atak na sędziów i prokuratorów. Trybunał stwierdził, że oba wyroki skazujące skarżącego były konieczną i proporcjonalną ingerencją w prawo skarżącego do swobody wypowiedzi. Dlatego jego skarga w tym zakresie została uznana za oczywiście bezzasadną.

Trybunał uznał ponadto, że pozostałe zarzuty skarżącego nie zostały udokumentowane i, w rezultacie, są oczywiście bezzasadne.

*

Bożenna Kołaczyk i Maciej Kwiatkowski przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 22 października 2013 r., skarga nr 34215/11 (kluczowe zagadnienia: prawo do życia, zakres obowiązków państwa w przypadku śmierci osoby wskutek niewłaściwej opieki medycznej, proceduralne obowiązki państwa, art. 2 Konwencji)

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącymi w sprawie są matka i mąż kobiety, która zmarła wkrótce po porodzie, urodziwszy martwego syna.

Dnia 4 października 2001 r. A. K. została przyjęta do Szpitala im. Jordana w Łodzi po tym jak odplynęły jej wody płodowe. Po zbadaniu ciężarnej powstały wątpliwości co do stanu zdrowia dziecka. Następne badanie miało miejsce rankiem 5 października 2001 r. Ustalono, że dziecko jest narażone na poważne niebezpieczeń-

stwo a jego puls jest nieregularny. Przed godz. 9 rano matka została przewieziona na salę operacyjną a o godz. 10 urodziła martwego syna. Próby przywrócenia mu oddechu nie powiodły się. Po porodzie A. K. doznała krwotoku i utraciła bardzo dużo krwi. Anestezjolog ocenił jej stan jako poważny.

W porze wieczornej tego samego dnia A. K. ponownie została przewieziona na salę operacyjną z powodu poważnego krwawienia. Transfuzja krwi i inne zabiegi nie polepszyły jej stanu i A. K. zmarła dnia 19 października 2001 r. wskutek komplikacji poporodowych.

Wskutek zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa złożonego przez męża A. K. (drugiego skarżącego) wszczęto postępowanie karne w tej sprawie. Z opinii dwóch biegłych lekarzy pozyskanych w toku procesu wynikało, że miały miejsce poważne uchybienia w prowadzeniu porodu A. K. Ostatecznie wyrokiem z dnia 12 października 2007 r. Sąd Rejonowy w Łodzi uniewinnił ginekologa M. N., który pełnił dyżur w czasie porodu A. K., od zarzutu nieumyślnego spowodowania śmierci A. K.

M. N. został natomiast skazany na karę 1 roku pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania tej kary na okres próby 1 roku za narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia syna skarżącej. Sąd ustalił, że śmierć dziecka była spowodowana przez zaniechanie podjęcia kroków do wcześniejszego przeprowadzenia cesarskiego cięcia, pomimo istnienia wskazań do takiego zabiegu. Uniewinnienie M. N. od zarzutu nieumyślnego spowodowania śmierci A. K. sąd uzasadnił tym, że lekarz był świadom, iż jedynie usunięcie macicy może uratować życie A. K. Zwlekał z przeprowadzeniem tej operacji, jednak sąd uznał, że nie można mu przypisać odpowiedzialności za nieumyślne spowodowanie śmierci A. K.

Skarżący, którzy posiadali w postępowaniu status oskarżycieli posiłkowych, odwołali się od tego wyroku. Podobnie uczynił oskarżony. Zdaniem skarżących M. N. był winny nieumyślnego spowodowania śmierci zarówno A. K., jak i jej syna. Sąd odwoławczy utrzymał w mocy wyrok w części odnoszącej się do uniewinnienia M. N. od zarzutu spowodowania śmierci A.K. W pozostałej części sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania. Wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2010 r. Sąd Rejonowy w Łodzi ponownie uznał M. N. za winnego popełnienia przestępstwa stypizowanego w art. 160 k.k. Wyrok ten został utrzymany w mocy przez Sąd Okręgowy w Łodzi.

Skarżący zainicjowali także postępowanie cywilne o odszkodowanie. Pierwsza skarżąca uzyskała 40.000 zł zadośćuczynienia, zgodnie ze swoim żądaniem. Drugi skarżący zawarł ugodę z ubezpieczycielem szpitala, wskutek której wypłacono mu kwotę 50.000 zł.

2. Zarzuty skarżących

Skarżący zarzucili naruszenie art. 2 i 6 Konwencji. Twierdzili, że postępowanie karne przeciwko M. N. było prowadzone powierzchownie, sąd nie uwzględnił dowodów niekorzystnych dla oskarżonego, przez co nie zapewniono należytej ochrony prawa A. K. i jej syna do życia.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

Trybunał wypowiedział się najpierw na temat zarzutu naruszenia art. 2 Konwencji w jego aspekcie materialnym. Następnie przystąpił do ustalenia, czy miało miejsce naruszenie proceduralnych obowiązków państwa, jakie wynikają z art. 2 Konwencji w odniesieniu do postępowań prowadzonych w celu wyjaśnienia przyczyn śmierci osoby.

W odniesieniu do pierwszego zagadnienia Trybunał stwierdził, że oboje skarżący utracili status „ofiar” w rozumieniu art. 34 Konwencji. Zdaniem Trybunału w postępowaniu krajowym skarżący uzyskali odpowiednie zadośćuczynienie za krzywdę, jaka wynikała z zarzucanego przez nich naruszenia art. 2 Konwencji. W paragrafie 39 decyzji ETPCz ponownie dokonał reasumpcji swojego stanowiska na temat obowiązków pozytywnych państwa w zakresie zapewnienia odpowiedniej opieki medycznej. Stwierdził mianowicie:

„Trybunał akceptuje, że w pewnych okolicznościach działania lub zaniechania władz w obszarze polityki ochrony zdrowia mogą powodować odpowiedzialność tych władz na gruncie art. 2 Konwencji w zakresie pozytywnych obowiązków ochrony życia. Jednakże, jeżeli państwo-strona Konwencji przyjęło odpowiednie regulacje prawne zabezpieczające wysokie standardy profesjonalne usług medycznych i ochronę życia pacjentów – co nie zostało podważone w tej sprawie – to nie można przyjąć, że błędy w ocenie dokonanej przez lekarza lub niedbała koordynacja pracy lekarzy w odniesieniu do konkretnego pacjenta, o ile zostaną stwierdzone, wystarcza do przyjęcia odpowiedzialności państwa wynikającej z pozytywnych obowiązków ochrony prawa do życia na gruncie art. 2 Konwencji.”

Utrata statusu ofiar spowodowała, że zarzut skarżących odnoszący się do „materialnego” naruszenia art. 2 Konwencji został uznany za niedopuszczalny.

W drugiej kolejności Trybunał zbadał zasadność zarzutu naruszenia proceduralnych obowiązków ochrony prawa do życia. W tym względzie Trybunał przypomniał swoje stanowisko, zgodnie z którym:

„Jeżeli naruszenie prawa do życia lub integralności osobistej nie jest umyślne, obowiązki pozytywne państwa wynikające z art. 2 Konwencji są zrealizowane przez ustanowienie skutecznego systemu sądowego [dochodzenia sprawiedliwości] i nie jest wymagane zapewnienie w każdej sprawie karnoprawnego środka ochrony. W specyficznym obszarze zaniechań w opiece medycznej spełnienie tego obowiązku może polegać na udostępnieniu środka dochodzenia praw wyłącznie przed sądem cywilnym lub w powiązaniu ze środkiem prawnym w postaci możliwości spowodowania uruchomienia postępowania karnego, aby można było ustalić odpowiedzialność lekarzy i uzyskać stosowną kompensację w postaci zasądzenia odszkodowania i publikacji orzeczenia. Mogą być też przewidziane środki odpowiedzialności dyscyplinarnej.” Środki prawne przewidziane w prawie krajowym powinny być skuteczne i możliwe do zrealizowania w rozsądnym terminie.

Odnosząc ten ogólny standard do sytuacji skarżących, Trybunał podkreślił, że prowadzenie postępowania karnego w sprawie śmierci A. K. i jej dziecka nie stało na przeszkodzie uzyskaniu przez skarżących odszkodowania za szkodę spowodowaną śmiercią A. K. Dlatego, zdaniem Trybunału, krajowy system prawny zapewnił skarżącym skuteczne środki ochrony. W odniesieniu do drugiego skarżącego Trybunał podkreślił, że zaakceptował on warunki ugody z ubezpieczycielem, tym samym zrzekł się dalszych roszczeń wynikających z okoliczności sprawy objętej skargą.

Z tych powodów Trybunał stwierdził oczywistą bezzasadność skargi.

*

All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Bandaletov przeciwko Ukrainie – wyrok Trybunału z dnia 31 października 2013 r., skarga nr 23180/06 (kluczowe zagadnienia: zastosowanie „doktryny Salduz”, prawo oskarżonego do posiadania obrońcy, art. 6 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

To kolejne orzeczenie doprecyzowujące skutki „doktryny Salduz”. W tej sprawie kluczowe było ustalenie, kiedy skarżący nabył status podejrzanego wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami. Trybunał raz jeszcze podkreślił, że na gruncie art. 6 Konwencji uzyskanie statusu podejrzanego nie jest uzależnione od formalnej czynności organów ścigania podjętych na podstawie przepisów prawa krajowego. Osoba nabywa status podejrzanego od momentu, kiedy organy procesowe mają wiarygodne powody podejrzewać, że dana osoba popełniła czyn zabroniony.

1. Stan faktyczny sprawy

Dnia 20 kwietnia 2005 r. sąsiedzi skarżącego mieszkający piętro wyżej zostali zabici w swoim mieszkaniu. Następnego dnia wszczęto śledztwo w sprawie i przystąpiono do przesłuchania wszystkich sąsiadów w charakterze świadków. Przesłuchanie miało miejsce na posterunku policji. Skarżący, zeznając w charakterze świadka, przyznał się do zabicia sąsiadów i dokładnie przedstawił przebieg zdarzenia. Na protokole jego zeznań widniał jego podpis pod notką, że został pouczone o treści art. 63 Konstytucji, gwarantującego prawo do milczenia i prawo do obrony.

Następnego dnia skarżący został zatrzymany i przesłuchany w obecności obrońcy z urzędu (prawo ukraińskie przewiduje obronę obowiązkową dla podejrzanych o przestępstwo zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności). Wziął też udział w eksperymencie procesowym, w czasie którego ponownie przyznał się do popełnienia podwójnego zabójstwa i stwierdził, że jego oświadczenie jest w pełni dobrowolne. Przebieg eksperymentu był nagrywany.

Dnia 29 kwietnia 2005 r. skarżącemu przedstawiono w sposób formalny zarzut popełnienia podwójnego zabójstwa. Następnego dnia skarżący został ponownie przesłuchany w obecności swego obrońcy i ponownie przyznał się do zarzucanego mu czynu.

W postępowaniu sądowym linia obrony skarżącego polegała głównie na wskazywaniu na okoliczności przemawiające za wymierzeniem kary łagodniejszej niż dożywotnie pozbawienie wolności. Obrońca skarżącego podkreślał, że skarżący dobrowolnie przyznał się do zarzucanego mu czynu. Ostatecznie skarżący został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Wyrok został utrzymany w mocy w instancji odwoławczej. W kasacji obrońca skarżącego podnosił przede wszystkim, że sąd nie uwzględnił jako okoliczności łagodzącej postawy skarżącego, który sam poinformował organy ścigania o dokonaniu czynu zabronionego licząc na skorzystanie z dobrodziejstwa art. 96 ukraińskiego k.p.k. Kasacja została oddalona.

2. Prawo krajowe

Artykuł 96 ukraińskiego k.p.k. reguluje instytucję „wydania się władzom”. Jest to dobrowolne, pisemne lub ustne złożenie oświadczenia, w którym osoba przed wszczęciem postępowania przygotowawczego lub - jeżeli postępowanie już zostało wszczęte – przed formalnym przedstawieniem zarzutów, przyznaje się do planowanego lub dokonanego przestępstwa. Przyznanie się do sprawstwa w takich okolicznościach może spowodować obniżenie kary za przestępstwo.

Zgodnie z art. 45 ukraińskiego k.p.k., oskarżony musi mieć obrońcę w sprawie o przestępstwo zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności. Obrona jest obligatoryjna od daty zatrzymania lub postawienia zarzutów podejrzanemu.

3. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji ze względu na niezapewnienie mu dostępu do obrońcy na wstępnym etapie śledztwa. Trybunał uznał, że będzie rozpoznawał skargę z punktu widzenia gwarancji art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Skarżący argumentował, że gdyby był reprezentowany przez obrońcę na początkowym etapie śledztwa, jego przyznanie się do sprawstwa zostałoby należycie udokumentowane i miałyby wpływ na obniżenie wymiaru orzeczonej wobec niego kary. Twierdził też, że dnia 21 kwietnia 2005 r. przed przystąpieniem do przesłuchania nie poinformowano go w należyty sposób o prawie do posiadania obrońcy.

W pierwszej kolejności Trybunał przypominał, że skuteczność prawa do rzetelnego procesu co do zasady zależy od zapewnienia podejrzanemu dostępu do obrońcy od momentu pierwszego przesłuchania go przez policję, chyba że istnieją istotne powody dla ograniczenia kontaktu z obrońcą. Jednakże nawet wówczas, gdy istnieją ważne powody dla wyjątkowego ograniczenia kontaktu podejrzanego z obrońcą, ograniczenie to nie może naruszać praw oskarżonego gwarantowanych przez art. 6 Konwencji. Co do zasady prawo oskarżonego do obrony będzie istotnie naruszone, jeżeli samoobciążające wyjaśnienia złożone w czasie policyjnego przesłuchania przeprowadzonego bez możliwości skonsultowania się z obrońcą, zostaną następnie użyte jako podstawa faktyczna wyroku skazującego. Taki standard orzeczniczy wynika z wyroku Wielkiej Izby Trybunału wydanego w sprawie *Salduz przeciwko Turcji*.

Trybunał przypominał również, że ochrona wynikająca z art. 6 Konwencji rozpoczyna się od momentu nabycia przez osobę statusu podejrzanego, przy czym nabycie tego statusu nie następuje dopiero z chwilą formalnego przedstawienia zarzutów ale wówczas, gdy organy procesowe mają wiarygodne powody podejrzewać popełnienie czynu zabronionego przez daną osobę.

Trybunał podkreślił także, że na początkowych etapach postępowania podejrzany znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji. Jest on bowiem skonfrontowany ze stresem oraz skomplikowanymi przepisami prawnymi. Zdaniem Trybunału, wyrażonym już we wcześniejszych wyrokach, w większości przypadków jedynym sposobem zniwelowania utrudnień wynikających z tej sytuacji jest obecność i pomoc obrońcy, którego zadaniem są wielorakie. Ma on zagwarantować przestrzeganie prawa oskarżonego do niedostarczania dowodów na swoją niekorzyść oraz umożliwić prowadzenie obrony przez: omówienie sprawy z oskarżonym, zorganizowanie

obrony, zbieranie dowodów korzystnych dla oskarżonego, przygotowanie go do przesłuchań oraz wsparcie go w stresujących sytuacjach.

Zdaniem ETPCz w sprawie skarżącego nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji. Trybunał ustalił, że skarżący całkowicie dobrowolnie poinformował organy ścigania o dokonaniu zabójstwa. Skarżący uczynił to w nadziei na złagodzenie wymiaru kary. Toteż dopiero po dobrowolnym złożeniu przez skarżącego zeznań, w których przyznał się do popełnienia przestępstwa (miało to miejsce dnia 21 kwietnia 2005 r.), skarżący uzyskał status podejrzanego w rozumieniu art. 6 Konwencji.

Następnie Trybunał ustalił, że dnia 21 kwietnia 2005 r. skarżący dwukrotnie podpisał pouczenie go o prawie do milczenia. Ponadto Trybunał zauważył, że przesłuchanie skarżącego w charakterze świadka miało miejsce na posterunku policji, gdzie stał się on wraz z innymi świadkami. Z tych okoliczności wynikało, że skarżący nie mógł być zaskoczony tym, że ma składać zeznania, miał zatem czas by przemyśleć co chce ujawnić policji.

Trybunał zauważył także, że od dnia postawienia skarżącemu zarzutu popełnienia przestępstwa był on reprezentowany przez obrońcę. Od złożenia zeznań, w których przyznał się do popełnienia czynu zabronionego, do czasu wyznaczenia obrońcy wobec skarżącego nie podejmowano żadnych czynności procesowych. Jak podkreślił Trybunał, prawdą jest, że funkcjonariusze policji mogli przerwać składanie zeznań przez skarżącego natychmiast jak ujawnił on popełnienie czynu zabronionego i mogli odstąpić od włączenia tych zeznań do akt sprawy. Takie procedowanie przyniosło by jednak skutki przeciwne do zamierzonych przez skarżącego, który chciał skorzystać z instytucji „wydania się władzom” w celu uzyskania złagodzenia kary. Trybunał podkreślił też, że skarżący nie odwołał swego przyznania się do winy ani w postępowaniu przygotowawczym, ani w późniejszym postępowaniu sądowym, będąc już reprezentowanym przez obrońcę. Co więcej, podstawą ustaleń faktycznych w sprawie były jedynie wyjaśnienia oskarżonego składane już po wyznaczeniu mu obrońcy.

W końcowej części uzasadnienia wyroku Trybunał podkreślił, że skarżący nie wykazał, w jaki sposób brak dostępu do obrońcy w czasie składania zeznań przed przedstawieniem mu zarzutów, wpłynął na jego sytuację prawną. Trybunał uznał, że twierdzenie skarżącego jakoby brak pomocy prawnej na tym etapie postępowania spowodował niemożność skutecznego skorzystania z dobrodziejstw instytucji „wydania się władzom”, ma czyśto spekulacyjny charakter.

Ostatecznie Trybunał jednogłośnie stwierdził brak naruszenia prawa skarżącego do rzetelnego procesu.

*

E. B. przeciwko Austrii – wyrok Trybunału z dnia 7 listopada 2013 r., skargi nr 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07, 48779/07 (kluczowe zagadnienia: prawo do prywatności, przechowywanie danych o karalności osób mimo stwierdzenia, że podstawa prawna ich skazania (za homoseksualne współżycie z osobami poniżej wieku przyzwolenia) ma charakter dyskryminujący)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W polskim systemie prawnym, jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa. Powoduje to usunięcie danych o karalności z krajowego

rejstru karnego. Toteż stan faktyczny będący kanwą omówionego poniżej wyroku nie powinien zaistnieć w Polsce. Za istotne uznałam jednak te fragmenty uzasadnienia wyroku ETPCz, które prezentują ogólny standard zastosowania konwencyjnego zakazu niedyskryminacji. Ważne jest także wyraźne stwierdzenie przez Trybunał, że na gruncie Konwencji nie jest wymagane usuwanie z rejestrów karnych informacji o wyrokach skazujących za przestępstwa przewidziane w przepisach, które następnie zostały uchylone (czyli co do których miała miejsce całkowita depenalizacja). Trybunał uznał jednak, że szczególne reguły (odmienne traktowanie) powinny mieć zastosowanie do wyroków skazujących zarejestrowanych w rejestrze karnym a wydanych na podstawie przepisów uznanych za niezgodne z Konstytucją i Konwencją z powodu ich dyskryminującego charakteru.

1. Stan faktyczny sprawy

Wyrok dotyczy kilku skarżących, których skargi zostały połączone do wspólnego rozpoznania. Dotyczą one bowiem tego samego problemu: przechowywania w rejestrze karnym danych o karalności skarżących za przestępstwo przewidziane w art. 209 austriackiego kodeksu karnego pomimo stwierdzenia przez ETPCz, że przepis ten narusza zakaz niedyskryminacji oraz pomimo uznania przez Trybunał Konstytucyjny Austrii, że jest on niezgodny z Konstytucją tego kraju.

Każdy ze skarżących uruchomił przewidziane prawem austriackim środki prawne zmierzające do usunięcia danych o karalności z krajowego rejestru karnego. Okazały się one nieskuteczne. W szczególności warto zwrócić uwagę na to, że wszyscy skarżący złożyli do Sądu Najwyższego Austrii wnioski o wznowienie postępowań karnych w celu uzyskania wyroku uniewinniającego. We wszystkich przypadkach Sąd Najwyższy stwierdził: (cytuję tu fragment wyroku ETPCz, § 15):

„Jako najwyższa instancja sądowa w sprawach karnych Sąd Najwyższy stwierdził, że co do zasady jest on właściwy do wydania orzeczenia, które czyniłoby zadość orzeczeniu Federalnego Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Jednakże, mając na względzie zasadę stałości rozstrzygnięć prawnych (*legal certainty*) jest on zmuszony stosować takie same warunki dopuszczalności wniosku, jakie stosuje Europejski Trybunał Praw Człowieka na gruncie Konwencji. To oznacza, że stosując art. 35 ust. 1 Konwencji *per analogiam*, wniosek o wznowienie postępowania karnego powinien być złożony w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się wyroku skazującego a skarżący powinien wyczerpać krajowe środki odwoławcze.”

Sąd Najwyższy Austrii nie rozpoznał wniosków skarżących o wznowienie postępowań głównie z powodu złożenia ich po upływie ww. terminu 6 miesięcy.

Trzeba też podkreślić, że żaden ze skarżących nie złożył skargi do ETPCz dotyczącej samego wydania wyroku skazującego na podstawie art. 209 k.k.

2. Prawo krajowe znajdujące zastosowanie w sprawie

Artykuł 209 austriackiego kodeksu karnego obowiązywał do dnia 14 sierpnia 2002 r. Miał on następujące brzmienie:

„Mężczyzna, który po ukończeniu dziewiętnastego roku życia współżyje z osobą tej samej płci, która ukończyła lat czternaście ale nie ukończyła lat osiemnastu, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.”

Przepis ten został uznany za sprzeczny z Konstytucją Austrii wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2002 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził jego niezgodność z zasadą niedyskryminacji wskazując na absurdalne rezultaty jego zastosowania. Oto bowiem współzycie seksualne 18 letniego mężczyzny z 16 letnim nie było objęte dyspozycją tego przepisu, zaś współzycie 19 latka z 16 latkiem podlegało karze.

Po wyroku TK przepis art. 209 został uchylony. Wprowadzona natomiast do kodeksu karnego nowy typ czyny zabronionej, zakazujący, pod pewnymi warunkami, współzycia seksualnego z osobą, która nie ukończyła lat 16, przy czym przepis ten odnosi się zarówno do relacji heteroseksualnych, jak i homoseksualnych (art. 207b austriackiego k.k.). Przepis ten penalizuje również nakłanianie osoby poniżej 18 roku życia do wykonywania czynności seksualnych w zamian za korzyści majątkowe.

Poza pewnymi wyjątkami, które nie dotyczyły skarżących, usunięcie art. 209 k.k. z systemu prawa nie miało wpływu na sytuację prawną osób prawomocnie skazanych na podstawie tego przepisu.

Austriackie przepisy regulujące funkcjonowanie krajowego rejestru karnego nie przewidują automatycznego usunięcia danych o karalności na skutek późniejszej depenalizacji działania lub zaniechania, którego dotyczy wyrok skazujący.

3. Zarzuty skarżących

Skarżący zarzucili naruszenie art. 8 w zw. z art. 14 Konwencji w powodu przechowywania informacji o wyrokach skazujących z art. 209 austriackiego k.k. w krajowym rejestrze karnym. Drugi zarzut dotyczył naruszenia art. 13 Konwencji z powodu niezapewnienia skarżącym skutecznego środka prawnego ubiegania się o usunięcie informacji o skazaniu z art. 209 austriackiego k.k. z krajowego rejestru karnego.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

4.1. Rozstrzygnięcie w odniesieniu do zarzutu z art. 14 w zw. z art. 8 Konwencji

Skarżący podkreślali, że ich skarga nie dotyczy skazania za przestępstwo z art. 209 k.k. a jedynie przechowywania w krajowym rejestrze karnym danych o wyrokach skazujących wydanych na podstawie przepisu kodeksu karnego, który został uznany za sprzeczny z Konstytucją. Skarżący argumentowali, że przechowywanie tych danych, udostępnianie ich organom ścigania a także możliwość ich wykorzystania przez sądy orzekające w kolejnych sprawach karnych, narusza zakaz dyskryminacji w korzystaniu z prawa do prywatności. Ich zdaniem w europejskiej przestrzeni prawnej obowiązuje ogólny zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Toteż na organach władzy spoczywał obowiązek podania przekonujących powodów dla przechowywania w krajowym rejestrze skazanych informacji o ich karalności, która wywołuje negatywne i dyskryminujące skutki. Ponieważ organy te nie przedłożyły takich argumentów, zdaniem skarżących dopuściły się naruszenia art. 14 w zw. z art. 8 Konwencji.

Rząd austriacki argumentował, że w istocie skarżący zmierzają do uzyskania rekompensaty za naruszenie ich praw, jakie wynikało z wydania wobec nich wyroków skazujących. Rząd podkreślił, że skarżący nie złożyli skarg do ETPCz w przewidzianym prawem terminie, a Konwencja nie wymaga od państw członkowskich zniewielowania naruszeń praw człowieka, które nie zostały stwierdzone w wyroku ETPCz. Rząd argumentował, że te postępowania karne o czyny z art. 209 k.k. co do których ETPCz wydał wyrok stwierdzający naruszenie Konwencji, mogą być wznowione, jak tego wymaga art. 46 Konwencji. Jednak Konwencja nie przewiduje mo-

cy wiążącej *erga omnes* wyroków ETPCz. Toteż nie stanowi naruszenia Konwencji to, że skazania skarżących, niepodważone następnie w wyroku ETPCz, nadal figurują w rejestrze karnym.

Trybunał podzielił zdanie skarżących i jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 14 w zw. z art. 8 Konwencji. Uzasadnienie tego orzeczenia można podzielić na trzy zasadnicze części. W pierwszej części Trybunał przedstawił ogólne zasady odpowiedzialności konwencyjnej państw za naruszenie zakazu dyskryminacji, wyrażonego w art. 14 Konwencji. W drugiej części uzasadnienia Trybunał rozważył, czy sytuacja skarżących wchodzi w zakres ochrony art. 8 Konwencji, zaś w ostatniej, trzeciej części uzasadnienia ocenił, czy doszło do naruszenia zakazu dyskryminacji.

ETPCz przypomniał, że zakaz dyskryminacji wyrażony w art. 14 Konwencji nie jest samodzielnym postanowieniem Konwencji. Oznacza to, że zawsze musi się on odnosić do korzystania z praw lub wolności zagwarantowanych w Konwencji. Nie jest przy tym wymagane stwierdzenie naruszenia jednego z praw lub wolności, do których ma się odnosić zakaz dyskryminacji i w tym zakresie ma on charakter autonomiczny i samodzielny. Jednakże nie można stwierdzić naruszenia art. 14 Konwencji, jeżeli okoliczności sprawy nie wchodzą w zakres zastosowania (ang. *fall within the ambit*) jednego z praw lub wolności konwencyjnych. W paragrafie 72 wyroku Trybunał zauważył, że nie każda różnica w traktowaniu stanowi naruszenie art. 14 Konwencji. Musi być bowiem ustalone, że inne osoby znajdujące się w analogicznej lub istotnie podobnej sytuacji korzystają z preferencyjnego traktowania i że stanowi ono dyskryminację. Ponadto art. 14 Konwencji będzie naruszony także wówczas, gdy państwo, bez uzasadnionych i obiektywnych powodów, nie będzie traktowało odmiennie osób, które znajdują się w odmiernej sytuacji. Różnica w traktowaniu osób ma charakter dyskryminujący wówczas gdy nie znajduje obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia (*objective and reasonable justification*). Trybunał podkreślił, że państwa-strony Konwencji posiadają pewien margines swobody w ocenie, czy i w jakim zakresie dopuszczalne jest różne traktowanie osób znajdujących się w podobnej sytuacji. Jednak zakres tej swobody jest uzależniony od okoliczności konkretnej sprawy i podstawy różnego traktowania. Ostateczna decyzja i ocena, czy państwo nie przekroczyło tego marginesu swobody należy do Trybunału, który bierze pod uwagę zmieniające się warunki życia w państwach-stronach Konwencji i uwzględnia, m.in. osiągnięcie europejskiego konsensusu w kwestii standardów, jakie należy respektować.

W drugiej części uzasadnienia Trybunał wyraził przekonanie, że gromadzenie i przechowywanie danych o karalności osób stanowi ingerencję w prawo do prywatności a ochrona tych danych stanowi jedno z istotnych zadań art. 8 Konwencji. To ustalenie pozwoliło Trybunałowi stwierdzić, że art. 14 w zw. z art. 8 Konwencji znajduje zastosowanie w sprawach skarżących.

W trzeciej części uzasadnienia (paragrafy 78 – 83 wyroku) Trybunał ocenił, czy „zaniechanie traktowania skarżących w inny sposób niż pozostałych osób skazanych za czyn zabroniony, który następnie uległ depenalizacji (ale nie na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego) służyło usprawiedliwionemu celowi oraz, czy zachodziła relacja proporcjonalności między tym zaniechaniem a celem, jaki miał być osiągnięty” (§ 78 wyroku).

Ze względu na doniosłość argumentów zawartych w paragrafach 79 do 81 uzasadnienia wyroku, zostaną one przytoczone poniżej w całości, w tłumaczeniu na język polski:

„79. Trybunał uważa, że dokonywanie zmian przepisów kodeksu karnego lub ich uchylanie jest normalnym procesem przystosowywania porządku prawnego do zmieniających się okoliczności życia w społeczeństwie. To, że wyrok skazujący został wydany w przeszłości na podstawie przepisu kodeksu karnego, który następnie utracił moc obowiązującą, nie ma wpływu na przechowywaną w rejestrze karnym informację o tym wyroku

skazującym, skoro dotyczy on wydarzeń z przeszłości. Depenalizacja czy zmiana zakresu penalizacji czynu nie oznacza, że uchylony lub zmieniony przepis, który w danym czasie obowiązywał i był stosowany, nie spełniał wymogów zgodności z konstytucją.

80. Jednak z inną sytuacją mamy do czynienia w przypadku skazania na podstawie art. 209 austriackiego kodeksu karnego. Parlament uchylił ten przepis i zastąpił go innym ponieważ Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że nie był on „obiektywnie uzasadniony” i z tego powodu był niezgodny z Konstytucją. Ponadto Trybunał [ETPCz – dopisek autorki] stwierdził, że wyroki skazujące za czyn opisany w tym przepisie naruszają art. 14 w zw. z art. 8 Konwencji. Toteż art. 207b kodeksu karnego, który zastąpił art. 209, nie został wprowadzony do systemu prawa jako część ogólnego procesu dostosowania kodeksu karnego do potrzeb zmieniającego się społeczeństwa, ale w celu wyeliminowania przepisu, który był niezgodny z Konstytucją.

81. Zdaniem Trybunału ta szczególna okoliczność rozpatrywanej sprawy wymagała innej reakcji [austriackiego] ustawodawcy. Utrzymywanie informacji o skazaniu z art. 209 k.k. w rejestrze karnym mogło mieć szczególnie poważne konsekwencje dla skazanych. Toteż ustawodawca, zmieniając kodeks w celu dostosowania go do nowoczesnych standardów w zakresie równości kobiet i mężczyzn, powinien wprowadzić odpowiednie środki, takie jak odstępstwo od generalnej zasady [że depenalizacja nie wywiera skutków wobec zarejestrowanych w rejestrze karnym wyroków skazujących za czyn zabroniony ulegający depenalizacji – dopisek autorki].”

Ponieważ rząd nie przedstawił żadnego wyjaśnienia dla zaniechania podjęcia ww. środków, Trybunał orzekł naruszenie art. 14 w zw. z art. 8 Konwencji.

4.2. Rozstrzygnięcie w odniesieniu do zarzutu z art. 13 Konwencji

Skarżący twierdzili, że prawo austriackie nie gwarantowało im skutecznego środka prawnego usunięcia z krajowego rejestru karnego danych o karalności, które naruszały zakaz dyskryminacji w odniesieniu do ich prawa do życia prywatnego.

Trybunał zauważył, że skarżący dysponowali zasadniczo dwoma środkami prawnymi zmierzającymi do usunięcia ich danych z krajowego rejestru karnego. Pierwszy z tych środków, o charakterze administracyjnym, nie mógł być uznany za skuteczny środek odwoławczy w rozumieniu art. 13 Konwencji. Trybunał podkreślił, że organy administracyjne prowadzące krajowy rejestr karny nie były władne oceniać merytorycznie, czy wpis do rejestru jest słuszny i dokonać jego usunięcia. Mogły one jedynie wykonywać zarządzenia sądów karnych o dokonaniu wpisu do rejestru lub korygować pomyłki we wpisach.

Drugi środek prawny polegał na możliwości wnioskowania o wznowienie postępowania karnego. Trybunał podkreślił, że podstawa prawna dla wznowienia postępowania karnego wskutek wyroku ETPCz została wprowadzona do austriackiego k.p.k. dopiero w 2007 r. Z brzmienia tego przepisu wynika, że znajduje on zastosowanie jedynie w odniesieniu do postępowań, co do których zapadł wyrok ETPCz. Jednak Sąd Najwyższy Austrii drogą wykładni rozszerzającej dopuścił możliwość wznowienia również innego postępowania karnego niż to, którego dotyczy wyrok strasburski, jeżeli jest to konieczne dla uczynienia zadość zobowiązaniom międzynarodowym. Sąd Najwyższy zastrzegł jednak, że do takich wniosków o wznowienie postępowania należy *per analogiam* stosować termin przewidziany w art. 35 Konwencji. Toteż muszą być one wniesione w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia w sprawie karnej. Trybunał podkreślił, że skarżący nie mogli

spełnić tego wymogu, gdyż przepis przewidujący wznowienie postępowania karnego wskutek wyroku strasburskiego wprowadzono do systemu prawa w 2007 roku, długo po upływie 6 miesięcy od uprawomocnienia się wyroków skazujących wydanych w sprawach skarżących.

Ostatecznie Trybunał orzekł, że miało miejsce naruszenie prawa skarżących do skutecznego środka odwoławczego, gwarantowanego w art. 13 Konwencji.

Trybunał zasądził na rzecz każdego ze skarżących kwoty po 5.000 euro tytułem zadośćuczynienia. Każdemu ze skarżących przyznano również zwrot kosztów postępowania, których wysokość wahała się od 9.000 do 16.000 euro.

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENÍ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 października – 31 grudnia 2013 r.

Książki:

1. D. Vitkauskas, G. Dikov, *Ochrona prawa do rzetelnego procesu w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka*. Podręcznik praw człowieka Rady Europy, Strasburg 2012, dostępny w polskiej wersji językowej pod adresem:
<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/opracowania-i-analizy-standardy-w-zakresie-ochrony-praw-czlowieka/podreczniki-praw-czlowieka-rady-europy/>
2. *Przewlekłość tymczasowego aresztowania w Polsce w świetle europejskich standardów ochrony praw człowieka*, red. P. Turek, Warszawa 2013.

Artykuły, rozprawy, glosy:

1. Chmielarz-Grochal A., Sułkowski J., *Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Forum Prawnicze 2013, nr 6.
2. Gronowska B., *Prawo do ochrony zdrowia więźniów w Polsce – refleksje na tle europejskich standardów praw człowieka*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 10.
3. Kamiński I. C., *Obowiązek współpracy państwa z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 10.
4. Królikowski M., Sakowicz A., *Granice legalności detencji sprawców niebezpiecznych*, Forum Prawnicze 2013, nr 5.
5. Kwieciński A., *Utrzymanie tymczasowego aresztowania w trybie art. 264 § 3 k.p.k. w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 11.

6. Misztal-Konecka J., *Szacunek dla sędziów – należy czy zasłużony? Rozważania nad obowiązkiem poszanowania władzy sądowniczej w dwóch orzeczeniach ETPCz w sprawach polskich*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 20013, nr 3(9).
7. Płoszka A., *Nowa opinia doradcza Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Państwo i Prawo 2013, nr 10.

CZĘŚĆ B

BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną

W czwartym kwartale 2013 roku Trybunał Sprawiedliwości wydał jedno orzeczenie, które dotyczyło wykładni przepisów unijnych regulujących współpracę sądową w sprawach karnych. Jest to wyrok w sprawie C-60/12 dotyczący przepisów decyzji ramowej w sprawie wzajemnego uznawania kar o charakterze pieniężnym. Poniżej prezentuję krótkie omówienie tego orzeczenia. W sprawie C-224/13, sygnalizowanej w poprzednim zeszycie POESK, Trybunał odmówił udzielenia odpowiedzi na pytanie prejudycjalne stwierdzając oczywisty brak swojej właściwości.

Sprawa C-60/12 – wyrok Trybunału Sprawiedliwości (Wielka Izba) z dnia 14 listopada 2013 r., wydany wskutek pytania prejudycjalnego Sąd Apelacyjny w Pradze (Vrchni soud v Praze) z dnia 7 lutego 2012 r. w postępowaniu dotyczącym wykonania w Republice Czeskiej orzeczenia nakładającego karę pieniężną na Mariána Baláža (kluczowe zagadnienia: wykładnia decyzji ramowej w sprawie wzajemnego uznawania kar o charakterze pieniężnym; pojęcie „sąd właściwy w sprawach karnych” użyte w art. 1 lit. a (iii) decyzji ramowej 2005/214/WSiSW).⁴

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Kluczowe znaczenie w tej sprawie ma przepis art. 1 lit. a (iii) decyzji ramowej 2005/214/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym (Dz. Urz. UE L 76 z 22.3.2005 r., s. 16 i n.).

Przepis ten ma następujące brzmienie:

„Do celów niniejszej decyzji ramowej:

- a) „orzeczenie” oznacza prawomocne orzeczenie nakazujące osobie fizycznej lub prawnej uiszczenie kary o charakterze pieniężnym, wydane przez:

[...]

- iii) organ państwa wydającego inny niż sąd w odniesieniu do czynów podlegających karze zgodnie z prawem państwa wydającego jako naruszenie przepisów, pod warunkiem że dana osoba miała możliwość skierowania sprawy do rozstrzygnięcia przez sąd właściwy także w sprawach karnych.”

Decyzja ramowa 2005/214/WSiSW została wdrożona do czeskiego kodeksu postępowania karnego. Przepis art. 460o § 1 tego kodeksu przewidywał dopuszczalność uznania i wykonania również orzeczeń nakładających karę grzywny, które zostały wydane przez organ administracyjny innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, pod warunkiem, że orzeczenie takiego organu administracyjnego „podlega zaskarżeniu przed sądem właściwym przede wszystkim w sprawach karnych”.

⁴ Omawiając to orzeczenie wykorzystano jego polską wersję językową dostępną pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=144486&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=472505>

Fragmety ujęte w cudzysłow pochodzią z wersji orzeczenia opublikowanej pod tym adresem.

2. Okoliczności faktyczne sprawy, która legła u podstaw skierowania wniosku prejudycjalnego do TSUE

Pytanie prejudycjalne zostało skierowane przez czeski sąd odwoławczy właściwy w sprawach karnych w toku procedury uznania i wykonania orzeczenia austriackiego organu administracyjnego, którym to nałożono karę pieniężną za wykroczenie drogowe na Mariána Baláža. Zgodnie z prawem austriackim, wykroczenia drogowe są uznawane za czyny zabronione przez prawo karne administracyjne. W takich sprawach w pierwszej instancji orzeka organ administracyjny (Bezirkshauptmannschaft – dalej nazywany „BHM”). Po wyczerpaniu środków zaskarżenia, jakie przysługują w trybie administracyjnym od orzeczeń wydanych przez BHM, możliwe jest jeszcze wniesienie skargi do niezależnego sądu administracyjnego kraju związkowego (Unabhängiger Verwaltungssenat in den Ländern).

W styczniu 2011 r. do sądu czeskiego wpłynął wniosek o uznanie orzeczenia BHM, zgodnie z którym M. Balážowi wymierzono karę pieniężną 220 euro za wykroczenie drogowe. Kara ta mogła być zamieniona na 60 godzin pozbawienia wolności w razie jej niewykonania w wyznaczonym terminie. W formularzu wniosku o uznanie orzeczenia wskazano, że ukarany miał możliwość odwołania się od decyzji organu administracyjnego do sądu właściwego w sprawach karnych z której nie skorzystał, co spowodowało uprawomocnienie się orzeczenia z dniem 17 lipca 2010 r. Stwierdzono ponadto, że orzeczenie BHM spełnia wymogi przewidziane w art. 1 lit. a decyzji ramowej. Chociaż zostało ono wydane przez organ administracyjny, to ukaranemu, zgodnie z decyzją ramową, przysługiwało odwołanie do sądu właściwego do orzekania w sprawach karnych.

W toku procedury uznania i wykonania orzeczenia BHM sąd czeski przeprowadził rozprawę i ustalił, że orzeczenie o ukaraniu karą pieniężną zostało doręczone M. Balážowi do miejsca jego zamieszkania w Republice Czeskiej i w języku czeskim oraz zawierało pouczenie o możliwości odwołania się do Unabhängiger Verwaltungssenat. Mając na względzie te okoliczności, sąd czeski stwierdził wykonalność tego orzeczenia na terytorium Republiki Czeskiej. M. Baláž odwołał się od tego orzeczenia do sądu apelacyjnego w Pradze zarzucając, że informacje zawarte w formularzu wniosku o uznanie orzeczenia wydanym przez BHM Kufstein budzą wątpliwości. Wskazał także, że orzeczenie nie może być wykonane, ponieważ nie podlegało zaskarżeniu do sądu właściwego w sprawach karnych. Zdaniem M. Baláža Unabhängiger Verwaltungssenat nie jest sądem właściwym w sprawach karnych. Sąd apelacyjny w Pradze rozpoznając zażalenie na to postanowienie musiał ustalić, czy orzeczenie BHM stanowi orzeczenie podlegające uznaniu i wykonaniu zgodnie z decyzją ramową. Wobec powzięcia wątpliwości w tym zakresie, sąd odwoławczy zawiesił postępowanie i skierował do Trybunału Sprawiedliwości następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy wyrażenie «sąd właściwy także w sprawach karnych» zawarte w art. 1 lit. a) pkt iii) [decyzji ramowej] należy interpretować jako autonomiczne pojęcie prawa Unii [...]?

2 a) W wypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze, jakie ogólne przesłanki powinien spełniać sąd państwa, który może z inicjatywy osoby zainteresowanej rozpatrzyć jej sprawę w odniesieniu do orzeczenia wydanego przez organ niesądowy (organ administracyjny), aby móc uznać ten sąd za »sąd właściwy także w sprawach karnych« w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej?

b) Czy austriacki Unabhängiger Verwaltungssenat [...] może zostać uznany za »sąd właściwy także w sprawach karnych« w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej?

c) W wypadku odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze, czy wyrażenie «sąd właściwy także w sprawach karnych» w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej powinno być interpretowane przez właściwy organ państwa wykonującego zgodnie z prawem państwa wydającego w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej, czy też zgodnie z prawem państwa wykonującego?

3) Czy «możliwość skierowania sprawy do rozstrzygnięcia» przez «sąd właściwy także w sprawach karnych» w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej występuje także w sytuacji, gdy osoba zainteresowana nie może bezpośrednio skierować sprawy do rozstrzygnięcia przez «sąd właściwy także w sprawach karnych», lecz musi najpierw zaskarżyć orzeczenie organu niesądowego (organu administracyjnego), przy czym wniesienie środka zaskarżenia skutkuje utratą skuteczności przez to orzeczenie oraz wszczęciem zwyczajnego postępowania przed tym samym organem, a jedynie orzeczenie wydane w takim zwyczajnym postępowaniu może zostać zaskarżone do «sądu właściwego także w sprawach karnych»?

Czy w celu stwierdzenia, że występuje «możliwość skierowania sprawy do rozstrzygnięcia», niezbędne jest ustalenie, czy środek zaskarżenia rozpoznawany przez «sąd właściwy także w sprawach karnych» jest środkiem odwoławczym (środkiem zaskarżenia orzeczenia nieostatecznego), czy też nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia (środkiem zaskarżenia orzeczenia prawomocnego), a także czy «sąd właściwy także w sprawach karnych», rozpoznając taki środek zaskarżenia, jest właściwy do badania zarówno okoliczności faktycznych, jak i prawnych?».

3. Odpowiedź TS na pytania prejudycjalne

3.1. Odpowiedź na pytanie 1 i 2a) i b)

Trybunał uznał, że pytanie pierwsze oraz drugie lit. a i b powinny być rozpoznane łącznie a ich celem jest ustalenie, czy wyrażenie „sąd właściwy także w sprawach karnych” zawarte w art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej należy interpretować jako autonomiczne pojęcie prawa Unii, a jeśli tak, to jakie są istotne kryteria ustalania, który organ spełnia wymogi „sądu właściwego także w sprawach karnych” w rozumieniu tego przepisu. Zdaniem TS sąd krajowy oczekuje odpowiedzi, czy Unabhängiger Verwaltungssenat jest sądem właściwym w sprawach karnych.

Trybunał Sprawiedliwości pozytywnie odpowiedział na oba ww. pytania. W odniesieniu do pierwszej kwestii TS przedłożył następujące argumenty:

- 1) Skoro decyzja ramowa przy definiowaniu pojęcia „sądu właściwego także w sprawach karnych” nie odsyła do prawa państw członkowskich, to pojęciu temu należy nadać w całej Unii Europejskiej znaczenie autonomiczne i dokonywać jego jednolitej wykładni na poziomie unijnym. Przy dokonywaniu tej wykładni powinien być uwzględniany kontekst przepisu i cel, jakiemu służy decyzja ramowa (w tym względzie TS odwołał się do swego wcześniejszego orzecznictwa: wyroku z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie C-66/08 Kozłowski, Zb. Orz. s. I-6041, pkt. 41 – 42 oraz wyroku z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie C-261/09 Mantello, Zb. Orz. s. I-11477, pkt 38).
- 2) Celem decyzji ramowej jest skuteczne i uproszczone wykonywanie orzeczeń wymierzających kary pieniężne. Toteż zasadą powinno być wykonanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, zaś podstawy odmowy uznania czy wykonania orzeczenia powinny podlegać wykładni ścisłej (w tym względzie TS odwołał się do wyroku z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie C-396/11 Radu, pkt 36 i przytoczonego tam orzecznictwa).
- 3) W punkcie 30 uzasadnienia wyroku TS odwołał się także do zasady wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, jako podstawy funkcjonowania systemu wzajemnego uznawania orzeczeń w Unii Europejskiej.
- 4) Zdaniem TS w celu dokonania wykładni pojęcia „sądu” zawartego w art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej, należy oprzeć się na kryteriach wypracowanych w orzecznictwie dla oceny, czy instytucja odsyłająca posiada charakter „sądu” w rozumieniu art. 267 TSUE. Definiując pojęcie sądu na gruncie tego przepisu TS bierze pod uwagę okoliczności takie jak: podstawa prawna istnienia instytucji, jej stały charakter, obligatoryjny charakter jej jurysdykcji, kontrydiktoryjność postępowania, stosowanie przez

tę instytucję przepisów prawa oraz jej niezawisłość (por. wyrok z dnia 14 czerwca 2011 r. w sprawie C-196/09 Miles i in., Zb. Orz. s. I-5105, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 5) TS podkreślił, że wykroczenia drogowe są różnie kwalifikowane w państwach członkowskich Unii Europejskiej. W niektórych krajach przynależą do czynów zabronionych o charakterze administracyjnym, w innych zaś są uznawane za czyny zabronione o charakterze karnym. Toteż kwalifikacja wykroczeń drogowych w prawie krajowym nie może przesądzać o uznaniu sądu, który orzeka w toku takiego postępowania, za sąd właściwy do spraw karnych. **Decydujące znaczenie ma to, czy taki sąd orzeka na podstawie procedury, która ma istotne cechy procedury karnej. Nie jest przy tym konieczne, aby taki sąd był właściwy wyłącznie w sprawach karnych.**
- 6) TS przypomniał, że we wcześniejszym orzecznictwie organ taki jak Unabhängiger Verwaltungssenat został już uznany za „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE (wyrok z dnia 4 marca 1999 r. w sprawie C-258/97 HI, Rec. s. I-1405, pkt 18). Co prawda formalnie jest to „niezależny organ administracyjny”, to jednak jego właściwość obejmuje między innymi orzekanie w instancji odwoławczej w sprawach wykroczeń administracyjnych, w tym zwłaszcza wykroczeń drogowych. W ramach tego środka odwoławczego, który wywołuje skutek zawieszający, jest on właściwy do badania zarówno okoliczności faktycznych, jak i prawnych sprawy i stosuje postępowanie o charakterze karnym, które podlega odpowiednim gwarancjom proceduralnym w obszarze prawa karnego. Jak wynika z przepisów proceduralnych, na podstawie których orzeka Unabhängiger Verwaltungssenat, ma on obowiązek respektować między innymi: zasadę *nulla poena sine lege*, zasadę postawienia w stan oskarżenia wyłącznie w wypadku przypisania winy jako warunku odpowiedzialności oraz zasadę adekwatności kary do stopnia odpowiedzialności i szkodliwości czynu.

Wobec wskazanych okoliczności TS uznał, że Unabhängiger Verwaltungssenat należy uznać za „sąd właściwy także w sprawach karnych” w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej.

TS stwierdził, że w świetle odpowiedzi udzielonej na pytanie pierwsze i pytanie drugie lit. a) i b) udzielenie odpowiedzi na pytanie drugie lit. c) jest zbędne.

3.2. Odpowiedź na pytanie 3

Zdaniem TS sąd krajowy zadając pytanie trzecie zmierza w istocie do ustalenia, czy wykładni art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej należy dokonywać w ten sposób, że uznaje się, iż osoba miała możliwość skierowania sprawy do rozstrzygnięcia przez „sąd właściwy także w sprawach karnych”, w sytuacji gdy przed wniesieniem skargi była ona zobowiązana do wyczerpania przedsądowego postępowania administracyjnego, i czy w tym względzie charakter i zakres kontroli wykonywanej przez właściwy organ sądowy mają znaczenie dla uznania i wykonania orzeczenia wymierzającego karę o charakterze pieniężnym.

Ustosunkowując się do tak zarysowanego problemu prawnego TS stwierdził, że dostęp do „sądu właściwego także w sprawach karnych” w rozumieniu decyzji ramowej jest zachowany również wówczas, gdy poprzedza go obligatoryjny etap postępowania administracyjnego, który musi być wyczerpany przed poddaniem decyzji kontroli sądowej. Jednocześnie TS podkreślił, że dostęp do „sądu właściwego także w sprawach karnych” w rozumieniu decyzji ramowej nie powinien podlegać warunkom, które czynią go niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (w tym względzie TS przywołał swój wyrok z dnia 28 lipca 2011 r. w sprawie C-69/10 Samba Diouf, Zb. Orz. s. I-7151, pkt 57).

Następnie TS wskazał, że sąd, o którym mowa w art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej, powinien być w pełni właściwy do rozpoznania sprawy pod kątem zarówno oceny prawnej, jak i oceny okoliczności faktycznych. Powinien mieć w szczególności możliwość zbadania dowodów i ustalenia na tej podstawie odpowiedzialności zainteresowanego, jak również adekwatności kary.

TS stwierdził, że okoliczność, iż zainteresowany nie skorzystał ze środka odwoławczego i nie poddał decyzji BHM kontroli sądowej, nie ma znaczenia dla stosowania art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej, zważywszy, że zgodnie z tym przepisem wystarczy, by zainteresowany „miał możliwość” skierowania sprawy do rozstrzygnięcia przez sąd właściwy także w sprawach karnych.

Ostatecznie Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na pytania prejudycjalne sądu czeskiego:

- „1) **Wyrażenie „sąd właściwy także w sprawach karnych” zawarte w art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej Rady 2005/214/WSiSW [...] stanowi autonomiczne pojęcie prawa Unii, a jego wykładni należy dokonywać w taki sposób, że w zakres tego pojęcia wchodzi wszelkie sądy, które stosują postępowanie posiadające zasadnicze cechy postępowania karnego. Unabhängiger Verwaltungssenat in den Ländern (Austria) spełnia te kryteria i w rezultacie należy uznać, że mieści się w zakresie tego pojęcia.**
- 2) **Wykładni art. 1 lit. a) pkt iii) decyzji ramowej 2005/214, [...] należy dokonywać w ten sposób, że uznaje się, że osoba miała możliwość skierowania sprawy do rozstrzygnięcia przez sąd właściwy także w sprawach karnych, w sytuacji gdy przed wniesieniem skargi była ona zobowiązana do poszanowania przedsądowego postępowania administracyjnego. Taki sąd powinien być w pełni właściwy, aby rozpoznać sprawę pod kątem zarówno oceny prawnej, jak i oceny okoliczności faktycznych.”**

Pełny tekst wyroku w języku polskim jest dostępny pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=144486&pageIndex=0&doclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=509019>

*

Sprawa C-224/13 – postanowienie Trybunału Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2013 r., w sprawie pytania prejudycjalnego Tribunale di Cagliari (Włochy) przedłożonego dnia 26 kwietnia 2013 r. w toku postępowania karnego przeciwko Sergio Alfonso Lorrari (zagadnienia kluczowe: zakres kognicji TSUE do dokonywania wykładni Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; Karta Praw Podstawowych)

Treść pytań prejudycjalnych:

„Czy wykładnia art. 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stoi na przeszkodzie stosowaniu art. 70, 71 i 72 kodeksu postępowania karnego w zakresie w jakim nakazują one, po stwierdzeniu niezdolności oskarżonego do świadomego udziału w postępowaniu z uwagi na nieuleczalną patologię nie rokującą poprawy, zawieszenie postępowania na czas nieokreślony, jednocześnie poddając chorego okresowym badaniom biegłych;

Czy wykładnia art. 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stoi na przeszkodzie stosowaniu art. 159 akapit pierwszy pkt 3 kodeksu postępowania karnego w zakresie w jakim nakazuje on zawieszenie terminu przedawnienia na czas nieokreślony (przedłużane co sześć miesięcy zgodnie z art. 72 kodeksu postępowania karnego) w przypadku oskarżonych niezdolnych do świadomego udziału w postępowaniu z uwagi na nieuleczalną patologię nie rokującą poprawy.

Postanowienie, którego sentencja została opublikowana w języku polskim w Dz. Urz. UE C 52 z 22 kwietnia 2014 r., str. 23, jest w całości dostępne jedynie w języku francuskim i włoskim. Z tego powodu niemożliwe było

szersze zreferowanie jego treści. Z sentencji postanowienia wynika, że Trybunał uznał oczywisty brak swojej właściwości do rozpoznania tego wniosku prejudycjalnego.

*

BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez TSUE dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych

Sprawa C-481/13 – wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Oberlandesgericht Bamberg (Niemcy) w dniu 9 września 2013 r. w toku postępowania karnego przeciwko Mohammadowi Ferozowi Qurbaniemu.

Sąd niemiecki zadał następujące pytania prejudycjalne:

„Czy podmiotowe zwolnienie od kary, o którym mowa w art. 31 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców (zwanej dalej „konwencją genewską”), wykracza także poza brzmienie tego postanowienia, obejmując również fałszowanie dokumentów, którego dopuszczono się poprzez przedstawienie oficerowi policji fałszywego paszportu przy okazji przybycia na terytorium Republiki Federalnej Niemiec drogą lotniczą, jeżeli owo postużenie się fałszywym paszportem w ogóle nie jest konieczne do ubiegania się o przyznanie azylu w tym państwie?”

Czy skorzystanie z usług osób zajmujących się przemytem ludzi wyłącza możliwość powołania się na art. 31 konwencji genewskiej?”

Czy ustanowioną w art. 31 konwencji genewskiej przesłankę dotyczącą „bezpośredniego” przybycia zainteresowanego z terytorium, na którym jego życiu lub wolności zagrażało niebezpieczeństwo, należy interpretować w ten sposób, że owa przesłanka jest spełniona także wówczas, gdy zainteresowany wjechał najpierw na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej (w tym wypadku Grecji) i z tego państwa kontynuował podróż do innego państwa członkowskiego (w tym wypadku Republiki Federalnej Niemiec), gdzie wystąpił o azyl?”

*

Nowe akty prawne i projekty aktów prawnych Unii Europejskiej w obszarze Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych

- dnia 22 października 2013 r. Rada przyjęła dyrektywę dotyczącą prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym. Nowa dyrektywa nie została jeszcze opublikowana w Dzienniku Urzędowym. Jest to trzecia dyrektywa spośród pięciu dyrektyw, jakie mają być przyjęte w ramach kompleksowego uregulowania w prawie unijnym nom minimalnych dotyczących praw oskarżonego w postępowaniu karnym. Dwie wcześniej przyjęte dyrektywy dotyczyły dostępu oskarżonego do tłumacza (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, Dz. Urz. L 280 z 26.10.2010, s. 1 – 7) oraz dostępu oskarżonego do informacji (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, Dz. Urz. L 142 z 1.6.2012, s. 1-10).

- W obszarze prawa karnego materialnego Rada przyjęła dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12 sierpnia 2013 r. dotycząca ataków na systemy informatyczne i zastępującą decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW (Dz. Urz. L 218 z 14.8.2013, s. 8 – 14).
- Dnia 27 listopada 2013 r. Komisja Europejska przedłożyła projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wzmocnienia określonych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (dokument COM(2013) 821 final).
- Dnia 27 listopada 2013 r. Komisja Europejska przedłożyła projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie tymczasowej pomocy prawnej dla podejrzanych lub oskarżonych, którzy zostali pozbawieni wolności, oraz w sprawie pomocy prawnej w ramach postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania (dokument COM(2013) 824 final).
- Dnia 17 lipca 2013 r. Komisja przedłożyła projekt rozporządzenia Rady w sprawie ustanowienia Prokuratury Europejskiej. Polski tekst wniosku znajduje się pod adresem:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0534:FIN:PL:PDF>

PIŚMIENICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 października – 31 grudnia 2013 r.

Książki:

1. M. Eliantonio, Ch. W. Backes, C. H. van Rhee, T. Spronken A. Berlee, *Standing up for You Right(s) in Europe. A Comparative Study on Legal Standing (Locus Standi) before the EU and Member States' Courts*, Cambridge – Antwerp – Portland 2013.
2. A. Demenko, *Prawo do obrony formalnej w transgranicznym postępowaniu karnym w Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.
3. J. Piskorski, *Legitymizacja prawa karnego Unii Europejskiej*, Poznań 2013.

Artykuły, rozprawy:

1. Boucht J., *Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2013, nr 2.
2. Caianiello M., *The Proposal for a Regulation on the Establishment of an European Public Prosecutor's Office: Everything Changes, or Nothing Changes?*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2013, nr 2.
3. Claverie-Rousset Ch., *The admissibility of evidence in criminal proceedings between European Union Member States*, European Criminal Law Review 2013, nr 2.
4. De Visser M., *Dealing with Divergences in Fundamental Rights Standards Case C-399/11 Melloni v. Ministerio Fiscal, Judgment (Grand Chamber) of 26 January 2013, not yet reported*, Maastricht Journal of European and Comparative Law 2013, nr 4.
5. Falkiewicz A., *Zasada pierwszeństwa we współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych – uwagi do wyroku w sprawie Melloni*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 10.
6. Nowak C., *Prokuratura Europejska - idea się urzeczywistnia*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 11.

7. O'Brien K., Koltermann B., *The Charter of Fundamental Rights of the EU in Practice*, ERA Forum 2013, nr 4.
8. Stronikowska G., *Prokurator Europejski – perspektywa powstania*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 11.
9. Tinsley A., *Protecting Criminal Defence Rights through EU Law: Opportunities and Challenges*, New Journal of European Criminal Law 2013, nr 4.